

➤ સહકારી મંડળીની સરળ શબ્દોમાં વ્યાખ્યા આ પ્રમાણે આપી શકાય. સહકારી મંડળી એવી ધંધાકીય વ્યવસ્થાનું સ્વરૂપ છે જેમાં વ્યક્તિઓ પોતાના આર્થિક હિતના સંવર્ધન માટે સમાનતાનાં ધોરણે સ્વૈચ્છિક રીતે જોડાય છે.

(1) સ્વૈચ્છિક મંડળ :

➤ સ્વૈચ્છિક રીતે જોડાવેલી વ્યક્તિઓનું મંડળ છે. વ્યક્તિઓ સમાનતાનાં ધોરણે મંડળીમાં જોડાય છે.

(2) સરળ સ્થાપનાવિધિ :

➤ કંપની કરતાં સહકારી મંડળીની સ્થાપનાવિધિ સરળ છે.
ઓળામાં ઓળી દસ વ્યક્તિઓ સંગઠિત થઈ સહકારી
મંડળીના કાયદા અન્વયે સહકારી મંડળીના રજિસ્ટ્રાર
સમક્ષ મંડળીની નોંધણી કરાવી શકે છે. નોંધણી થતાં જ
મંડળીને કાયદેસરનું અલગી વ્યક્તિત્વ પ્રાપ્ત થાય છે.

(3) સભ્યોની સમાનતા :

➤ સહકારી મંડળીમાં સભ્યોને સમાન હક અને સમાન તક મળે છે.
મૂડીરોકણ કે અન્ય કોઈ કારણસર સભ્યો વચ્ચે લેદભાવ
રાખવામાં આવતો નથી.

(4) અલગ વ્યક્તિત્વ :

➤ સહકારી મંડળીની નોંધણી થતાં તેને તેના સભ્યોથી અલગ
કાયદેસરનું વ્યક્તિત્વ પ્રાપ્ત થાય છે.

➤ સભ્યપદની પ્રાપ્તિ કે સભ્યપદના અંતથી તેના અસ્તિત્વ ઉપર કોઈ અસર થતી નથી.

(5) લોકશાહી વહીવટ :

➤ સભ્યોએ ચુંટેલા પ્રતિનિધિઓ મંડળીનું સંચાલન કરે છે. કંપનીમાં શેરદીઠ મતાધિકાર હોય છે; પરંતુ સહકારી મંડળીમાં સભ્યદીઠ મતાધિકાર હોય છે. સહકારી મંડળીમાં મૂડીને નહિ, પરંતુ 'માનવી'ને મહત્વ આપવામાં આવે છે.

➤ વહીવટી સિમિત માટેની ચુંટણીમાં કોઈ પણ સભ્ય ઉમેદવારી કરી શકે છે, વહીવટમાં ભાગ લઈ શકે છે. કંપની સ્વરૂપ કરતાં મંડળીમાં સાચે જ લોકશાહી રીતે વહીવટ થાય છે. આથી સહકારી મંડળીને લોકશાહીની તાલીમશાળા કહેવામાં આવે છે.

(6) સેવાનો મુખ્ય હેતુ :

➤ સહકારી મંડળીનો મુખ્ય હેતુ સભ્યોની સેવાનો છે. નફાનો હેતુ ગૌણ છે. સેવાના હેતુ દ્વારા સભ્યોનો આર્થિક ઉત્કર્ષ કરવાનો છે.

➤ સભ્યોનું જીવનધોરણ ઊંચું આવે અને તેઓ સ્વાશ્રયી બને તે માટેના પ્રયત્નો સહકારી મંડળી કરે છ. દા.ત., ગ્રાહકોની સહકારી મંડળીનો ઉદ્દેશ સભ્યોને યોગ્ય ગુણવત્તાવાળી વસ્તુઓ વાજબી કિંમતે પૂરી પાડવાનો છ.

(7) નફાની યોગ્ય વહેંચણી :

➤ મુખ્ય હેતુ સેવાનો હોવા છતાં 'આવકનો વધારો' થાય તો આવો નફો મંડળીના સભ્યો વચ્ચે કાયદાની જોગવાઈઓને આધીન રહી ડિવિડન તરીકે વહેંચવામાં આવે છ.

➤ બાકી વધતો નફો સભ્યો કે સમાજનાં કલ્યાણ માટે
વપરાય છે.

(8) શેરની ઓછી કિંમત :

➤ સહકારી મંડળીના શેરની કિંમત ઓછી હોવાને કારણે ઓછી
આવક ધરાવતી વ્યક્તિ પણ શેર ખરીદી મંડળીનો સભ્ય થઈ
શકે છે. કેટલીક વખત શેરની રકમ એક સામટી ભરવાને બદલે
હપ્તાથી ભરવાની સગવડ પણ સભ્યને આપવામાં આવે છે.

(9) સભ્યદીઠ મતાધિકાર :

➤ મંડળીમાં સભ્ય ગમે તેટલી સંખ્યામાં શેર ધારણા કરતો
હોવા છતાં એક જ મત આપી શકે છે. સભ્ય દીઠ એક
મતના સિદ્ધાંત મુજબ પ્રતિનિધિઓ ચૂંટાય છે. સભ્યોમાં
સમાનતા અને ભાઈચારો વધે અને તેમનાં જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ
થાય તે માટે મંડળી પરિષદ, તાલીમવગોનું આયોજન
કરે છે.

(10) રાજકારણ અને ધર્મથી અલિપ્ત સંસ્થા :

➤ સહકારી મંડળીમાં ધર્મ, જ્ઞાતિ અને જાતિના ભેદભાવ વગર દરેકને માટે સભ્યપદ ખુલ્લું હોય છે. ધર્મ કે રાજકીય સિદ્ધાંતો પ્રમાણે મંડળી હોઈ શકે નહિ. આથી સહકારી મંડળી રાજકારણ અને ધર્મથી અલિપ્ત હોય છે.

(11) અનિયંત્રિત સભ્યસંખ્યા :

➤ વધુ ને વધુ વ્યક્તિઓ મંડળીના સભ્ય બની તેમનાં આર્થિક હિતોનું સંવર્ધન કરી શકે તે ઉદેશથી સભ્યસંખ્યા ઉપર નિયંત્રણ નથી.

(2) કંપનીનો અર્થ આપી તેની લાક્ષણિકતાઓ જણાવો.

- કંપનીનો અર્થ (Meaning of a Company) :
- ચીફ જસ્ટિસ માર્શિલના મતે, “કંપની એ અમૃત, અદશ્ય અને કૃત્રિમ વ્યક્તિ વિશિષ્ટતા છે કે જે કાયદાની દિશાએ અસ્તિત્વ ધરાવે છે. તેની મુખ્ય વિશિષ્ટતા તેનું કાયમી અસ્તિત્વ અને કાયદેસરનું વ્યક્તિત્વ છે.”

- કંપનીધારા 2013 મુજબ, “કંપની એટલે આ કંપનીધારા હેઠળ અથવા અગાઉના કોઈ પણ કાયદા હેઠળ સ્થાપવામાં આવેલ કંપની.”
- કંપની એ કાયદાનું સર્જન છે તે બાબત વ્યાખ્યા દર્શાવે છે.
કંપનીની લાક્ષણિકતાઓ (Characteristics of a Company) :
 1. કાયદેસરનું વ્યક્તિત્વ:
- કંપનીધારા અનુસાર કંપનીની નોંધણી કરાવતાં તેને અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વ પ્રાપ્ત થાય છે.

- કાયદો કંપનીને તેના શોરહોલ્ડરોથી જુદી એવી સ્વતંત્ર કૃતિમ વ્યક્તિ ગણે છે.
- કંપની પોતાના નામે ધંધાકીય પ્રવૃત્તિ કરી શકે છે, અદાલતમાં દાવો માંડી શકે છે, કરાર કરી શકે છે, તેમજ કંપની સામે પણ અદાલતમાં દાવો માંડી શકાય છે.

2. કાયમી અસ્તિત્વ :

- કંપનીને કાયદા દ્વારા અલગ વ્યક્તિત્વ અને અસ્તિત્વ પ્રાપ્ત થાય છે.

- કંપનીને તેના સભ્યો કરતાં અલગ અસ્તિત્વ પ્રાપ્ત થતું હોવાશી સભ્યોનાં મૃત્યુ, નાદારી વરેરેની કંપનીના અસ્તિત્વ પર કોઈ અસર થતી નથી.
- કંપનીનો અંત માત્ર ફડચાની કે વિસજ્ઝનની પ્રક્રિયા દ્વારા જ આવી શકે છે.

3. મૂડીનું નાના હિસ્સામાં વિભાજન :

- કંપનીની મૂડીને નાના નાના ભાગોમાં વહેંચી દેવામાં આવે છે, જેને શેર કહેવામાં આવે છે.

➤ લોકો શેર ખરીદીને શેરહોલ્ડર બને છે. શેરની કિંમત પ્રમાણમાં ઓછી હોવાથી અનેક લોકો શેર ખરીદીશકે છે. આથી કંપની વિશ્વાળ પાયા પર મૂડીલંડોળ એકત્રિત કરી શકે છે.

4. શેરની સરળ ફેરબદલી :

➤ જાહેર કંપનીના શેરની ફેરબદલી સરળતાથી થઈ શકે છે.

➤ કંપની અને કાયદાની જોગવાઈઓને અનુરૂપ રહીને શેરહોલ્ડર કંપનીના શેરની ખરીદી કે વેચાણ કરી શકે છે.

➤ શેરની ફેરબદલી એ કંપનીનું મહત્વનું લક્ષણ છે.

5. સામાન્ય મહોર :

- કંપનીએ કાચદા દ્વારા કૃત્રિમ વ્યક્તિત્વ ધરાવે છે.
કંપનીનું અસ્તિત્વ સામાન્ય મહોર દ્વારા વ્યક્ત થાય છે.
- કંપનીના બધા મહત્વના દસ્તાવેજો, કરારો, પ્રમાણપત્રો
અને રોજબરોજના વ્યવહારોમાં કંપનીની સંમતિ
દર્શાવવા માટે સામાન્ય મહોર લગાવવામાં આવે છે.

6. સંચાલન :

- કંપનીનું સંચાલન શોરહોલ્ડરોએ ચુંટી કાઢેલા પ્રતિનિધિઓ દ્વારા થાય છે. તેઓ ડિરેક્ટરો કે સંચાલકો તરીકે ઓળખાય છે.
- સંચાલકો સામૂહિક રીતે 'સંચાલક મંડળ' (Board of Directors) તરીકે ઓળખાય છે, જે કંપનીનું સંચાલન કરે છે.
- કંપની કૃતિમ વ્યક્તિ હેવાશી કંપનીના આવેદનપત્ર અને નિયમનપત્રની જોગવાઈઓ મુજબ સંચાલક મંડળ કંપનીનું સંચાલન કરે છે.

➤ આમ, કંપનીમાં માલિકી અને સંચાલન જુદા છે.

7. સભ્યનો દરજો :

- કંપનીમાં માલિકી અને સંચાલન જુદાં હોય છે. તેમજ કંપનીને કાયદા દ્વારા કૃત્રિમ વ્યક્તિત્વ પ્રાપ્ત થાય છે.
- આથી કંપનીનો કોઈ પણ સભ્ય કંપની વતી કરાર કરી શકતો નથી કે સભ્યનું કોઈ કૃત્ય કંપનીને બંધનકર્તા ગણાતું નથી.
- જોકે સભ્ય કંપની સાથે કરાર કરી શકે છે.

8. સભ્ય-સંખ્યા :

- ખાનગી કંપનીમાં ઓછામાં ઓછા 2 અને વધુમાં વધુ 200 સભ્યો હોઈ શકે છે.
- જાહેર કંપનીમાં ઓછામાં ઓછા 7 સભ્યો હોય છે, પરંતુ વધુમાં વધુ સભ્ય-સંખ્યા પર નિયંત્રણ ન હોવાથી ગમે તેટલી સભ્ય-સંખ્યા હોઈ શકે છે.

9. સભ્યોની જવાબદારી :

- કંપનીમાં સભ્યોની જવાબદારી મર્યાદિત કે અમર્યાદિત હોઈ શકે છે.
- શેરમૂડીથી મર્યાદિત જવાબદારીવાળી કંપનીમાં સભ્યોની જવાબદારી તેમણે ઘરીદેલ શેરની રકમ પૂરતી મર્યાદિત હોય છે.
- અમર્યાદિત જવાબદારીવાળી કંપનીમાં સભ્યો કંપનીનું દેવું ચૂકવવા માટે અંગત રીતે જવાબદાર ગણાય છે.

- વાસ્તવમાં આવી અમર્યાદિત જવાબદારીવાળી કંપનીઓ ખૂબ જ ઓછા પ્રમાણમાં જોવા મળે છે.
- કંપનીના આવેદનપત્રની જવાબદારીની કલમમાં સભ્યોની જવાબદારી મર્યાદિત છે કે અમર્યાદિત તે જણાવવામાં આવે છે.

10. મૂળભૂત અધિકારો :

- કંપનીને કાયદા દ્વારા કાનૂની અસ્તિત્વ પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ તે દેશની નાગરિક ગણાતી નથી.

➤ આથી કંપનીને દેશના નાગરિકને મળતા મૂળભૂત અધિકારો
મળી શકતા નથી.

11. શેરદીઠ મતાધિકાર :

➤ કંપનીમાં શેરદીઠ મતનો અધિકાર હોય છે. સભ્ય જેટલા શેર
ધરાવતો હોય તેટલા મત આપવાનો તે અધિકાર ધરાવે છે.

(3) કંપનીના ફાયદા અને મર્યાદાઓ સ્પષ્ટ કરો.

- કંપનીના ફાયદા :
- કંપનીના મુખ્ય ફાયદા (લાભો) નીચે મુજબ છે :
 1. વિશાળ મૂડીલંડોળ :
- કંપનીની મૂડી નાની નાની રકમના શેરોમાં વિભાગિત થયેલી હોવાથી તેમજ શેરહોલ્ડરોની જવાબદારી મર્યાદિત હોવાથી કંપની વિપુલ પ્રમાણમાં મૂડી એકઠી કરી શકે છે.

➤ શેરદીઠ મતાપિકારને કારણે લોકોને વધુ શેર ખરીદવાનું આકર્ષણ રહે છે.

2. શેરની સરળ ફેરબદલી :

➤ કંપનીના શેરની લ-વેચ માન્ય શેરબજરમાં સરળતાથી થઈ શકતી હોવાથી શોલરો જરૂર પડે તો શેર વેચીને નાણાં પરત મેળવી શકે છે. જરૂર પડતાં શેરની ખરીદી પણ કરી શકે છે.

➤ જોકે ઘાનગી કંપનીના શેરની ફેરબદલી પર નિયંત્રણ છે.

3. સભ્યોની મર્યાદિત જવાબદારી :

- શેરમૂડીથી મર્યાદિત જવાબદારીવાળી કંપનીમાં શેરહોલ્ડરોની જવાબદારી તેમણે ખરીદેલા શેરની કિંમત પૂરતી મર્યાદિત હોય છે.
- કંપનીના ફડચા કે વિસર્જનના સમયે કંપનીનાં દેવાં ચૂકવવા માટે શેરહોલ્ડરોએ શેરની કિંમત કરતાં વધુ નાણાં ચૂકવવા પડતાં નથી.

4. અલગ વ્યક્તિત્વ અને લાંબું આયુષ્ય :

- કંપનીને કાયદા દ્વારા તેના સભ્યોથી જુદું કાયદેસરનું ફૂત્રિમ વ્યક્તિત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી કંપની લાંબું આયુષ્ય ધરાવે છે.
- સભ્યનાં મૃત્યુ, નાદારી, મગજની અસ્થિરતાની કંપનીના અસ્તિત્વ પર કોઈ અસર થતી નથી.
- સભ્યો દ્વારા થતી શેરની ફેરબદલીની પણ કંપનીના અસ્તિત્વ પર કોઈ અસર થતી નથી.

5. વિશાળ કદના લાભ :

- કંપનીમાં મોટા પાયા પરના ઉત્પાદન, ખરીદી, વેચાણ વગેરેના લાભો મળી શકે છે.
- વિશાળ મૂડીલંડોળ, આધુનિક યંત્રોનો ઉપયોગ, નિષ્ણાતોના જ્ઞાન અને સેવાનો લાભ, સંશોધનના લાભો વગેરેને કારણે ઓછા ખરો મોટા પાયા પર ઉત્પાદન શક્ય બને છે.
- આમ, દેશનો ઝડપી આર્થિક વિકાસ શક્ય બને છે. તેથી કંપનીને આર્થિક વિકાસના એન્જિન તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

6. કાર્યક્ષમ સંચાલન :

- કંપનીનું સંચાલન શેરહોલ્ડરોના ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ સંચાલકો દ્વારા લોકશાહી રીતે થાય છે.
- કંપનીમાં માલિકી અને સંચાલન જુદાં હોવાથી ધંધાકીય અને સંચાલકીય જ્ઞાન અને અનુભવ ધરાવતી નિષ્ણાત અને બાહોશ વ્યક્તિઓની નિમણૂક કરી શકાય છે.
- આથી કંપનીનું સંચાલન વ્યવસાયલક્ષી અને કાર્યક્ષમ બને છે.

7. લોકશાહી સંચાલન :

- કંપનીનું સંચાલન શેરહોલ્ડરોના ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ દ્વારા થાય છે.
- કંપનીના મહત્વના નિર્ણયો શેરહોલ્ડરોની સામાન્ય સભામાં બહુમતીથી લેવાય છે.
- આમ, કંપનીનું સંચાલન લોકશાહી રીતે થાય છે.

8. સમાજ અને રાષ્ટ્રને લાભ :

- લોકો કંપનીના શેર, ડિબેન્ચર, જહેર થાપણો વગેરેમાં તેમની બચતોનું રોકાણ કરે છે. આથી બચતને પ્રોત્સાહન મળે છે.
- જહેર જનતાને રોકાણ પર ડિવિડન અને વ્યાજની આવક પ્રાપ્ત થાય છે.
- સમાજના લોકોને મોટા પાયા પરના ઉત્પાદનના લાભો મળે છે.
- કંપનીમાં અનેક લોકોને રોજગારીની તકો પ્રાપ્ત થાય છે.

- કેટલીક કંપનીઓ તેમના નફાનો અમુક ભાગ શિક્ષસ, કલા, વિજ્ઞાન, સંશોધન, રમત-ગમત, દવાખાનાં, બગ્ગીયા વગેરે માટે ખર્ચે છે.
- કંપનીઓ કર્મચારીઓને સ્વેચ્છાએ અનેક સગવડ આપે છે.
- કંપનીઓ કરવેરા દ્વારા સરકારને કરોડો રૂપિયા ચૂકવે છે. આ રકમનો ઉપયોગ દેશના વિકાસ માટે થાય છે.

- કંપનીની મર્યાદાઓ :
- કંપનીની મર્યાદાઓ નીચે મુજબ છે:
 1. લાંબી અને ખર્ચી સ્થાપનાવિધિ :
- વૈયક્તિક માલિકી અને ભાગીદારીની સરખામણીમાં કંપની સ્થાપવા માટે કંપનીધારાની ખૂબ જ લાંબી, અટપટી અને ખર્ચી વિધિમાંથી પસાર થવું પડે છે.

➤ કંપનીએ નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર મેળવવા માટે આવેદનપત્ર,
નિયમનપત્ર જેવા દસ્તાવેજો નિષ્ણાતો દ્વારા તૈયાર કરાવવા પડે
છે, જેને માટે તેમને ઉંચી ફી ચૂકવવી પડે છે.

➤ નોંધણી માટે કંપની રજિસ્ટ્રારને પણ ફી ચૂકવવી પડે છે.

2. ધારાકીય નિયંત્રણો :

➤ કંપની એ ધારાસર્જિત વ્યક્તિ છે. તે કાયદા દ્વારા અસ્તિત્વમાં
આવે છે.

- કંપનીએ તેના અસ્તિત્વ દરમિયાન કાયદાની અનેક જોગવાઈઓનું પાલન કરવું પડે છે.
- કંપનીની સ્થાપના સમયે અને ત્યારબાદ દર વર્ષે અનેક દસ્તાવેજો, માહિતીપત્રકો, અહેવાલો, હિસાબો રજિસ્ટ્રારને મોકલવા પડે છે.
- સેબી – SEBI(Securities and Exchange Board of India)ની નક્કી કરેલ જોગવાઈઓનું પાલન કરવું પડે છે.

3. વહીવટી ખર્ચમાં વધારો :

➤ કર્મચારીઓનો મોટે કાફલો, નિષ્ણાતોના ઊંચા પગાર,
અધિકારીઓ અને સંચાલકોના આકર્ષક પગાર, સંશોધનો પાછળ
ખર્ચ વગેરે કારણે કંપનીઓનો વહીવટી ખર્ચ ખુબ વધી જાય છે.

4. આપખુદશાહી વહીવટ :

➤ કંપનીમાં સભ્યોને કાયદા દ્વારા અનેક હકો આપવામાં આવ્યા
હોવા છતાં તેમની સત્તા માત્ર નામની હોય છે.

- શેરદીઠ મતાધિકાર હોવાથી કેટલીક વ્યક્તિઓ જુથ રચીને
સંચાલન પર કાબૂ મેળવે છે અને ટકાવી રાખે છે.
- તેઓ પોતાની મરજી મુજબ મનસ્વી વહીવટ કરે છે.
- ઘણી વાર સંચાલકો કંપનીની મિલકતો, નાણાંનો તેમજ
માહિતીનો અંગત લાભ માટે ઉપયોગ કરે છે.

5. રહસ્યોની જગતવણી મુશ્કેલ :

- કંપનીએ તેના હિસાબો ફરજિયાત ઓડિટ કરાવી સભ્યો અને
રજિસ્ટ્રારને મોકલવા પડે છે.

- કાયદાની જોગવાઈ અનુસાર અમુક બાબતો જેવી કે, ડિફેન્યર પરત, બોનસ શરને લગતી બાબતોનું જહેર પ્રકાશન કરવું પડે છે.
- શેરહોલ્ડરોની સભામાં સભ્યો દ્વારા પુછાતા પ્રશ્નોના ઉત્તર આપવા પડે છે.
- ૬૨ ત્રણ માસે હિસાબો જહેર કરવા પડે છે.
- આથી કંપનીનાં ધંધાકીય રહસ્યો ગુપ્ત રહી શકતાં નથી.

6. નીતિવિષયક નિર્ણયોમાં વિલંબ :

- મહત્વના નીતિવિષયક નિર્ણયો કંપનીની સભામાં બહુમતીશી લેવામાં આવે છે.
- આવી સભાઓ બોલાવતાં અગાઉ સભ્યોને અમુક નિશ્ચિત દિવસ પહેલાં સભાની નોટિસ મોકલવી પડે છે.
- સભા બોલાવવામાં અને ચર્ચા-વિચારણામાં સારો એવો સમય જય છે.
- આ કારણોને લીધે ઝડપી નિર્ણયો લઈ શકાતા નથી.

7. ઓછી પરિવર્તનશીલતા :

- વૈયક્તિક માલિકી અને ભાગીદારીની સરખામણીમાં કંપની સ્વરૂપમાં પરિવર્તનશીલતા ઓછી જોવા મળે છે.
- મહત્વના ફેરફારો માટે કંપનીની સામાન્ય સભામાં ઠરાવ પસાર કરવો પડે છે.
- કેટલાક ફેરફારો કરવા માટે કેન્દ્ર સરકાર અને અદાલતની પરવાનગીની જરૂર પડે છે.

8. સદ્ગ્રાહોરીને ઉત્તેજન :

➤ કંપનીના સંચાલકો પોતે જ કંપની વિશેની ખાનગી માહિતીનો દુરુપયોગ કરી સદ્ગ્રાહોરી કરાવે છે અને શેરબજરમાં શેરના ભાવોમાં મોટી ઉથલપાથલો કરાવી અંગત લાભ મેળવે છે અને નાના રોકાણકારોનાં હિતોને નુકસાન પહોંચાડે છે.

9. સમાજને ગેરફલાયદા :

➤ કંપનીમાં કામદારોની હડતાળ, માલિકો દ્વારા તાળાબંધીને કારણે સમાજે સહન કરવું પડે છે.

➤ કંપનીમાં માનવી કરતાં મૂડીનું વધુ મહત્વ હોવાને કારણે
ઇજારાશાહીનાં દ્રષ્ટાઓ સર્જય છે. તેથી સમાજમાં આવક અને
સંપત્તિની અસમાન વહેંચણી થાય છે.

(4) નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર મેળવવાની વિધી જણાવો.

- કંપનીને અસ્તિત્વમાં લાવવા માટે દરેક કંપનીએ નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર મેળવવું પડે છે.
- નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર મેળવવા માટે નીચે મુજબના દસ્તાવેજો તૈયાર કરી કંપની રજિસ્ટ્રાર પાસે નોંધાવવા પડે છે. નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર મેળવવાની વિધિ નીચે મુજબ છે:

1. આવેદનપત્ર :

- આ કંપનીનો મૂળભૂત અને પાયાનો દસ્તાવેજ છે. તે કંપનીનું બંધારણ છે, જેના દ્વારા કંપની અને ત્રાહિત પક્ષ સાથેના સંબંધો નક્કી થાય છે.
- આવેદનપત્રમાં નામની કલમ, રજિસ્ટર્ડ ઓફિસની કલમ, ધ્યેય કે ઉદ્દેશની કલમ, જવાબદારીની કલમ, મૂડીની કલમ અને સ્થાપનાની કલમ હોય છે.

2. નિયમનપત્ર :

- આ દસ્તાવેજમાં કંપનીના રોજબરોજના વહીવટને લગતા નિયમો હોય છે. નિયમનપત્રમાં કંપનીના વહીવટના નિયમો આવેદનપત્રની મર્યાદામાં રહીને નક્કી કરેલા હોય છે.
- આ દસ્તાવેજમાં કંપનીના શોરહોલ્ડરોના અધિકારો, શોર-હપતા, શેરજપ્તી, સંચાલક મંડળના અધિકારો અને સત્તા, કંપનીની મૂડી, શેરની ફેરબદલી, કંપનીની સભાઓ, કંપનીના હિસાબો વગેરે બાબતોને લગતા નિયમો હોય છે.

3. સંચાલકોની યાદી :

- સંચાલકો તરીકે કામ કરવા તૈયાર હોય તેવી વ્યક્તિઓની યાદી, નામ-સરનામાં, ઉંમર, વ્યવસાય, રાષ્ટ્રીયતા વગેરેની માહિતી રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ નોંધાવવી પડે છે.
- ખાનગી કંપનીમાં ઓછામાં ઓછા 2 અને જાહેર કંપનીમાં ઓછામાં ઓછા 3 સંચાલકો હોવા જોઈએ.
- જાહેર કંપનીના સંચાલકોમાં ઓછામાં ઓછી 1 મહિલા સંચાલક હોવી જોઈએ.

4. સંચાલકોની લેખિત સંમતિ :

➢ જેમનું નામ સંચાલક તરીકે જણાવ્યું હોય તે પોતે સંચાલક તરીકે કાર્ય કરવા તૈયાર છે તેવી લેખિત સંમતિ રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ નોંધાવવી પડે છે.

5. અન્ય કંપનીમાં હિત અંગેની જાહેરાત :

➢ કંપનીના સંચાલકો, મેનેજર, સેકેટરી કે ભરણું ભરનાર જો બીજુ કંપનીઓમાં હિત સંબંધ ધરાવતી હોય, તો તે અંગેનું નિવેદન કંપની રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ નોંધાવવું પડે છે.

6. કાયદાપાલનની જોગવાઈઓનું નિવેદન :

- કંપનીધારા નીચે નોંધણીની બધી જ કાયદેસરની વિધિ અને જોગવાઈઓનું પાલન થયું છે, તેમજ તમામ દસ્તાવેજો કંપની રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ નોંધાવ્યા છે તે અંગેનું નિવેદન નક્કી કરેલ ફોર્મમાં રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ નોંધાવવું પડે છે.
- ઉપર જણાવેલ દસ્તાવેજો સાથે જરૂરી નોંધણીની ક્રી ભરવી પડે છે.

- કંપની રજિસ્ટ્રારને દસ્તાવેજોની ચકાસણી બાદ સંતોષ થાય, તો તેઓ કંપનીની નોંધણી કંપનીઓના રજિસ્ટરમાં કરે છે.
- આ વિધિ પૂરી થતાં રજિસ્ટ્રાર નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર આપે છે.
- નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર કંપનીને જે તારીખે મળે તે તારીખથી કંપની અસ્તિત્વમાં આવે છે.
- કંપની રજિસ્ટ્રાર કંપનીને નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર આપે છે, તેની સાથે કંપની ઓઈન્ડ-નંબર (Corporate Identity Number) આપે છે.

- જે કંપનીની ઓળખ ગણાય છે. તેની વિગત પ્રમાણપત્રમાં દર્શાવવામાં આવે છે.
- કંપનીએ રજૂ કરેલ તમામ મૂળભૂત દસ્તાવેજો અને માહિતીપત્રકો કંપનીનું વિસર્જન ન થાય ત્યાં સુધી કંપની રજિસ્ટ્રારની ઓફિસમાં સાચવી રાખવામાં આવે છે.
- ખાનગી કંપની નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર મળ્યા બાદ ધંધો શરૂ કરી શકે છે, પરંતુ જહેર કંપનીએ ધંધો શરૂ કરવાનું પ્રમાણપત્ર મેળવવું પડે છે.

(5) તફાવત આપો : (a) સહકારી મંડળી અને કંપની (b) ખાનગી
કંપની અને જાહેર કંપની

➤ (a) સહકારી મંડળી અને કંપની

તફાવત ના મુદ્દા	સહકારી મંડળી	કંપની
અર્થ	પોતાની આર્થિક સ્થિતિમાં સુધારો કરવા સમાનતાના ધોરણે સ્વૈચ્છિક રીતે સંગઠિત શયેલી વ્યક્તિઓનું મંડળ છે.	કાયદેસરનો ધંધો કરી નશે કરવા માટે એકઠી શયેલી વ્યક્તિઓનું મરજિયાત મંડળ છે.

હેતુ

મુખ્ય હેતુ સભ્યોની
સેવાનો, આર્થિક વિકાસ
અને સધ્યરતાનો છે.
નક્ષાનો ઉદેશ ગૌણ છે.

મુખ્ય હેતુ નક્ષાનો છે.

સભ્યસં
ખ્યા

ઓછામાં ઓછા 10 સભ્યો
અને વધુ સભ્યસંખ્યા
અંગે કોઈ જોગવાઈ
નથી.

જાહેર કંપનીમાં ઓછામાં ઓછા
7 અને વધુમાં વધુ ગમે તેટલા
સભ્યો હોઈ શકે. ખાનગી
કંપનીમાં ઓછામાં ઓછા 2
અને વધુમાં વધુ સભ્યસંખ્યા
200 સુધી છે.

<p>સ્થાપના વિધિ</p>	<p>સ્થાપનાવિધિ કંપની કરતાં સરળ છે.</p>	<p>સ્થાપનાવિધિ પ્રમાણમાં લાંબી અને અટપટી છે.</p>
<p>વહીવટ</p>	<p>વહીવટ લોકશાહી ફ્લે શાય છે. સભ્યદીઠ એક મત આપી શકાય છે.</p>	<p>માત્ર સિદ્ધાંતમાં જ લોકશાહી વહીવટ ખ્યાલ ભામક બને છે.</p>

શેર	<p>એક સરખા અધિકારવાળા ઇક્વિટી શેર ઉપરાંત અને એક જ પ્રકારના શોર બહાર પાડી શકે છે.</p>	<p>પ્રેફરન્સ શેર બહાર પાડી શકે છે.</p>
<p>શોરની ફેરબદલી અને સભ્યપદનો અંત</p>	<p>શોરની ફેરબદલી થતી નથી. સભ્ય મંડળીને શોર પરત કરી સભ્યપદનો અંત લાવી શકે છે.</p>	<p>શોરની ફેરબદલી થઈ શકે છે.</p>

શેરમૂડી

પર

અસર

મંડળીનો સભ્ય મંડળીને

શેર પરત કરી મૂડી

પાછી મેળવી શકતો

હોવાથી મૂડીલંડોળમાં

ઘટાડો થાય છે.

સભ્ય દ્વારા શેરના ખરીદ-

વેચાણથી મૂડીલંડોળમાં

ફેરફાર થતો નથી.

નફાનો
ઉપયોગ

નફાનો ઉપયોગ
કાયદાની જોગવાઈઓને
આધીન રહી સભ્યોને
ડિવિડન આપવા
અને સભ્યોના લાભાર્થી
થાય છે.

નફાનો કેટલોક ભાગ
સભ્યોને ડિવિડન
તરીકે વહેંચવામાં આવે છે.

કરવેરા

સહકારી મંડળીમાં કંપની
કરતાં ઓછો કારવેરનો
બોજો હોય છે.

કંપની પર સહકારી
કારવેરનો બોજો વધુ હોય છે.

➤ (b) ખાનગી કંપની અને જાહેર કંપની

તફાવત ના મુદ્દા	ખાનગી કંપની	જાહેર કંપની
સભ્યસંખ્યા	સભ્યસંખ્યા ઓછામાં ઓછી 2 વ્યક્તિ અને સભ્યસંખ્યા 200થી વધવી જોઈએ નહિ.	સભ્યસંખ્યા ઓછામાં ઓછી 7 વ્યક્તિ અને વધુ સંખ્યા ઉપર નિયંત્રણ નથી.

<p>શેરની કેરબદ દી</p>	<p>શેરની કેરબદલી ઉપર ખાનગી કુંપની તેના નિયમનપત્ર દ્વારા નિયંત્રણ મૂકે છે.</p>	<p>શેરની કેરબદલી મુક્ત રીતે થાય છે.</p>
<p>જાહેર જનતાને આમંત્રણ</p>	<p>જાહેર જનતાને શોર કે ડિબેન્ચર ખરીદવાનું આમંત્રણ આપી શકતી નથી. વિજ્ઞાપનપત્ર બહાર પાડી શકતી નથી.</p>	<p>વિજ્ઞાપનપત્ર બહાર પાડી જાહેર જનતાને શોર કે ડિબેન્ચર ખરીદવાનું આમંત્રણ આપી શકે છે.</p>

**એક
વ્યક્તિ
ની
કંપની**

ખાનગી કંપની એક વ્યક્તિની
કંપની (One-man Company) હોઈ
શકે છે. એક વ્યક્તિની કંપની,
ડિરેક્ટર (સંચાલક) હોય તેવા
એકમાત્ર સભ્ય સાથે કરાર
કરી શકે છે.

જાહેર કંપની એક વ્યક્તિની
કંપની હોઈ શકતી નથી અને
જાહેર કંપની આવો કરાર કરી
શકતી નથી.

સંચાલકો ની સંખ્યા	ઓછામાં ઓછા 2 સંચાલકો જોઈએ.	ઓછામાં ઓછા 3 સંચાલકો જોઈએ જેમાં એક મહિલા સંચાલક અનિવાર્ય છે.
કંપનીનું નામ	મર્યાદિત જવાબદારીવાળી ખાનગી કંપની હોય તો નામની પાછળ “પ્રાઇવેટ લિમિટેડ” શબ્દો અને અમર્યાદિત જવાબદારીવાળી ખાનગી કંપની હોય તો ‘પ્રાઇવેટ’ શબ્દ નામમાં લખવો પડે છે.	મર્યાદિત જવાબદારીવાળી જહેર કંપની હોય તો નામની પાછળ ‘લિમિટેડ’ શબ્દ લખવો પડે છે.

નિયમન
પત્ર

નિયમનપત્ર તૈયાર કરી કંપની
રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ નોંધણી
કરાવવી ફરજિયાત છે.

નિયમનપત્ર તૈયાર કરેલ ન
હોય તેવા સંજોગોમાં
કંપનીના પરિશિષ્ટ-૧માં
નિર્દિષ્ટ કરાયેલ નમૂનાના
(Model)- આર્ટિકલ્સ આપોઆપ
લાગુ પડે છે.

<p>લધુતમ ભરણું</p>	<p>લધુતમ ભરણાંની જોગવાઈ લાગુ પડતી નથી.</p>	<p>લધુતમ ભરણાંની જોગવાઈ લાગુ પડતી છે.</p>
<p>નવા શેર</p>	<p>કંપની નવા શેર બહાર પાડે ત્યારે કંપનીના વર્તમાન સભ્યોને બદલે અન્ય વ્યક્તિને શેર આપી શકે છે.</p>	<p>કંપની નવા શેર બહાર પાડે ત્યારે પ્રથમ કંપનીના વર્તમાન સભ્યોને શેર ખરીદવાની દરખાસ્ત કરવી પડે છે.</p>

ધંધાની

શરૂઆત

તે સ્થાપના (નોંધણીનું)

પ્રમાણપત્ર મળ્યા બાદ ધંધો

શરૂ કરી શકાય છે. તેણે ધંધો

શરૂ કરવાનું પ્રમાણપત્ર

મેળવવું પડતું નથી.

તને સ્થાપના (નોંધણીનું)

પ્રમાણપત્ર મળ્યા બાદ ધંધો

શરૂ કરવાનું પ્રમાણપત્ર

મેળવવું પડે છે. ત્યારબાદ તે
ધંધો શરૂ કરી શકે છે.

Thanks



For watching